

Wprowadzenie do logiki

Język jako system znaków słownych

Mariusz Urbański

Instytut Psychologii UAM
Mariusz.Urbanski@amu.edu.pl

język – system znaków słownych

- skoro „system”, to musi być w tym jakiś porządek;
- a co to jest „znak”?
- „słowo” – załóżmy, że wiadomo, o co chodzi.

- 1 Pojęcie znaku
- 2 Funkcje wypowiedzi językowych
- 3 Język jako system: logiczna koncepcja języka vs. definicja językoznawcza
- 4 Trzy perspektywy analizy wyrażeń językowych

- 1 Pojęcie znaku
- 2 Funkcje wypowiedzi językowych
- 3 Język jako system: logiczna koncepcja języka vs. definicja językoznawcza
- 4 Trzy perspektywy analizy wyrażeń językowych

Znak

taka czynność (bądź jej wytwór), której sens polega na zakomunikowaniu komuś czegoś.

Znak

taka czynność (bądź jej wytwór), której sens polega na zakomunikowaniu komuś czegoś.

Własności znaku:

- A. jest dostrzegalny zmysłowo (dostrzegalny jest jego substrat materialny),
- B. ma nadawcę,
- C. ma odbiorcę,
- D. nadawca udostępnia znak po to, by ten został dostrzeżony
- E. oraz by wywołał u odbiorcy myśl o treści ustalonej przez nadawcę,
- F. i nadawca, i odbiorca znają, dotyczący owego znaku, uzus semiotyczny.*

*ustalony w danej społeczności sposób posługiwania się nim

Znak

taka czynność (bądź jej wytwór), której sens polega na zakomunikowaniu komuś czegoś.

w odróżnieniu od **oznaki** - w przypadku której brakuje bądź to nadawcy (oznaka *naturalna*), bądź to intencji komunikacyjnej (oznaka *humanistyczna*).

- 1 Pojęcie znaku
- 2 Funkcje wypowiedzi językowych**
- 3 Język jako system: logiczna koncepcja języka vs. definicja językoznawcza
- 4 Trzy perspektywy analizy wyrażeń językowych

Schemat komunikacji znakowej wg Romana Jakobsona:

Każdemu ze składników aktu komunikacji odpowiada jakaś *funkcja* znaku językowego (przy czym znaki często – jeśli nie zazwyczaj – występują w kilku funkcjach naraz).

Schemat komunikacji znakowej wg Romana Jakobsona:

Każdemu ze składników aktu komunikacji odpowiada jakaś *funkcja* znaku językowego (przy czym znaki często – jeśli nie zazwyczaj – występują w kilku funkcjach naraz).

- **poznawcza** (aka opisowa, symboliczna)
znak nazywa pewne zjawiska z rzeczywistości pozajęzykowej:

To jest Ala. To jest kot Ali

- estetyczna (aka poetycka)
- ekspresywna
- impresywna (aka sugestywna)
- fatyczna
- metajęzykowa
- performatywna

- poznawcza (aka opisowa, symboliczna)
- **estetyczna** (aka poetycka)
wyraża się w nastawieniu na sam komunikat, a dokładniej – na sposób jego organizacji (formę)

0 szyby deszcz dzwoni, deszcz dzwoni jesienny
I pluszcze jednaki, miarowy, niezmienny...

- ekspresywna
- impresywna (aka sugestywna)
- fatyczna
- metajęzykowa
- performatywna

Funkcje znaku językowego

- poznawcza (aka opisowa, symboliczna)
- estetyczna (aka poetycka)
- **ekspresywna**
znak wyraża nastawienia, stany emocjonalne itp. nadawcy

Och!

Jaka piękna katastrofa!
(nb. znak ten jest również narzędziem opisu,
a więc występuje w także funkcji poznawczej.)

- impresyjna (aka sugestywna)
- fatyczna
- metajęzykowa
- performatywna

- poznawcza (aka opisowa, symboliczna)
- estetyczna (aka poetycka)
- ekspresywna
- **impresywna** (aka sugestywna)
znak ma wywoływać określone stany u odbiorcy

Baczność!

- fatyczna
- metajęzykowa
- performatywna

- poznawcza (aka opisowa, symboliczna)
- estetyczna (aka poetycka)
- ekspresywna
- impresywna (aka sugestywna)

- **fatyczna**

znak ma otworzyć kanał komunikacji (kontakt), bądź utrzymać jego drożność

Halo!
(w rozmowie telefonicznej)

Jednakowoż ładną mamy dzisiaj pogódkę.

- metajęzykowa
- performatywna

Funkcje znaku językowego

- poznawcza (aka opisowa, symboliczna)
- estetyczna (aka poetycka)
- ekspresywna
- impresywna (aka sugestywna)
- fatyczna

- **metajęzykowa**

znak ma zwrócić uwagę na rodzaj kodu, stosowany w komunikacji

w języku jakuckim nie istnieją osobne wyrazy będące odpowiednikami polskich *niebieski* i *zielony* -- oba te kolory są nazywane za pomocą jednego wyrazu, mianowicie

küöh

[J. Bańcerowski, J. Pogonowski, T. Zgółka, *Wstęp do językoznawstwa*]

- performatywna

- poznawcza (aka opisowa, symboliczna)
- estetyczna (aka poetycka)
- ekspresywna
- impresywna (aka sugestywna)
- fatyczna
- metajęzykowa

- **performatywna**

za pomocą wytworzenia znaku dokonuje się czynności, przez ten znak opisywanej

Ja Ciebie chrzczę ...
(wygłoszone w odpowiednich okolicznościach)

- **poznawcza** (aka opisowa, symboliczna)
- **estetyczna** (aka poetycka)
- **ekspresywna**
- **impresywna** (aka sugestywna)
- **fatyczna**
- **metajęzykowa**
- **performatywna**

- 1 Pojęcie znaku
- 2 Funkcje wypowiedzi językowych
- 3 Język jako system: logiczna koncepcja języka vs. definicja językoznawcza**
- 4 Trzy perspektywy analizy wyrażeń językowych

Sformułowanie „system znaków słownych” można rozumieć na wiele sposobów i na wiele sposobów można ujmować czym właściwie jest język jako system znaków słownych właśnie.

Zajmiemy się dwiema różnymi propozycjami:

- „Systemowość” prosta i poręczna – Kazimierza Ajdukiewicza *logiczna koncepcja języka*.
- „Systemowość” trochę bardziej realistyczna – *językoznawcza* definicja języka naturalnego jako polisemicznego kodu tekstotwórczego, wyposażonego w system fonologiczny.

W myśl logicznej koncepcji języka *każdy* język (naturalny bądź nie) charakteryzowany jest przez trzy rodzaje reguł:

- reguły **słownikowe** (słowotwórcze) – określają zasób prostych wyrażen języka oraz zasady tworzenia nowych prostych wyrażen;
- reguły **składniowe** – określają zasady konstrukcji wyrażen złożonych;
- reguły **znaczeniowe** – przyporządkowują wyrażeniom znaczenia.

Definicja językoznawcza

Dla językoznawcy z kolei język *naturalny* to:

- **kod** – zbiór uzusów semiotycznych, obowiązujących między określoną klasą nadawców a określoną klasą odbiorców, dotyczących zbioru znaków,
- **tekstotwórczy** – w którym przynależność znaków składowych przekazu do symboliki kodu nie gwarantuje, że jest to przekaz znaczący,
- **polisemiczny** – w którym można formułować przekazy niejednoznaczne,
- wyposażony w system **fonologiczny**.

[Adam Weinsberg, *Językoznawstwo ogólne*]

Te dwie propozycje ujęcia języka jako systemu różnią się bardzo, co w dużej mierze wynika z faktu, że przedmioty zainteresowań logika i językoznawcy są odrobinę odmienne.

Logiczna koncepcja języka jest bardziej ogólna (zgodnie z nią językami są takie systemy znakowe, których żaden językoznawca mianem języków by nie określił) i, brana dosłownie, prowadzi do różnych nieintuicyjnych konsekwencji (np.: czy to, że w języku polskim posługujemy się wyrażeniami wieloznacznymi oznacza, że posługujemy się różnymi językami polskimi?).

Dużą zaletą logicznej koncepcji języka jest natomiast jej prostota i fakt, że w zupełności wystarcza ona dla wyczerpującego zdefiniowania języków formalnych, którymi dalej będziemy się zajmować.

- 1 Pojęcie znaku
- 2 Funkcje wypowiedzi językowych
- 3 Język jako system: logiczna koncepcja języka vs. definicja językoznawcza
- 4 Trzy perspektywy analizy wyrażeń językowych
 - syntaktyka
 - semantyka
 - pragmatyka

Każdy język możemy badać z trzech różnych perspektyw, szukając odpowiedzi na pytania:

- 1 jak wyrażenia językowe są zbudowane?
- 2 co znaczą?
- 3 jak ich używać?

Te trzy perspektywy wyznaczają trzy zasadnicze komponenty refleksji nad językiem:

- 1 na gruncie **syntaktyki** rozważa się budowę (formę) znaków;
- 2 **semantyka** zajmuje się związkami między znakiem a jego znaczeniem;
- 3 **pragmatyka** bada związki między znakiem a jego użytkownikami.

Każdy język możemy badać z trzech różnych perspektyw, szukając odpowiedzi na pytania:

- 1 jak wyrażenia językowe są zbudowane?
- 2 co znaczą?
- 3 jak ich używać?

Te trzy perspektywy wyznaczają trzy zasadnicze komponenty refleksji nad językiem:

- 1 na gruncie **syntaktyki** rozważa się budowę (formę) znaków;
- 2 **semantyka** zajmuje się związkami między znakiem a jego znaczeniem;
- 3 **pragmatyka** bada związki między znakiem a jego użytkownikami.

Pozostanie:

- Znak
 - co to jest?
 - czym się różni od oznaki?
 - jakie funkcje pełnią znaki językowe?
- Koncepcje języka
 - logiczna koncepcja języka
 - językoznawcza definicja języka naturalnego
- Trzy perspektywy analizy wyrażen językowych
 - syntaktyczna
 - semantyczna
 - pragmatyczna